

Психолого-педагогічний супровід навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзивної освіти

Луценко І.В.,

практичний психолог ЗОШ I-III ст. №15 м. Білої Церкви

Здібності дитини набагато важливіші за її недоліки

Девід Вернер

Якість навчально-виховного процесу значною мірою визначається тим, наскільки враховуються і реалізуються потенційні можливості навчання та розвитку кожної дитини, її індивідуальні особливості. Якими б не були фізичні чи психічні обмеження, поряд з ними у дитини завжди є резерви розвитку, використання яких може суттєво поліпшити якість її життя.

Як свідчить практика передових Європейських країн, більшість дітей з особливостями психофізичного розвитку може навчатись у загальноосвітніх школах за умови використання моделі інклюзивної освіти. Для здійснення принципу рівності прав усіх дітей на якісну освіту було започатковано програму науково-педагогічного експерименту “Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах”. Програма експерименту розроблена Всеукраїнським фондом “Крок за кроком” спільно з Інститутом спеціальної педагогіки Академії педагогічних наук України. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України дана програма реалізується у 28 закладах освіти України, в тому числі - загальноосвітній школі I-III ступенів №15 м. Білої Церкви (наказ Міністерства освіти і науки України № 586 від 10.08.2001 р., наказ відділу освіти Білоцерківської міської ради № 149 від 10.09.2001 р.) Із 2004 року на базі школи функціонує модельний центр інклюзивної освіти. Метою діяльності центру є розвиток моделі інклюзивної освіти та поширення кращих практик інклюзивного навчання на інші загальноосвітні заклади Київської області й України.

Сутністю інклюзивної освіти є навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітній школі за умови пристосування освітнього простору до індивідуальних особливостей дітей, надання якісних освітніх послуг таким дітям. Навчання зазначеної категорії дітей передбачає використання особистісно орієнтованих підходів у навчально-виховному проєкті, застосування індивідуальних, групових форм роботи, враховуючи вплив різних видів розладів і хвороб на процес навчання. Пріоритетними напрямками цієї роботи є сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку кожної дитини, з тим, щоб вона відчувала себе неповторним, повноцінним учасником суспільного життя.

На сьогодні в школі функціонують 6 інклюзивних класів, в яких поряд із здоровими ровесниками навчається 17 дітей з особливостями психофізичного розвитку (по 2-3 учні в кожному класі, залежно від проблеми розвитку). З даною категорією дітей працюють кваліфіковані педагоги, логопед, психолог, соціальний педагог; в кожному такому класі працює асистент вчителя, який надає допомогу при опануванні учнем навчального матеріалу.

Навчання в інклюзивних класах дітей з особливими потребами, з одного боку, допомагає їм адаптуватися до нормальних життєвих ситуацій, позбутися почуття ізольованості, відчуження, сприяє зникненню соціальних бар'єрів та інтеграції в соціум, з іншого боку – це вчить учнівську громаду школи спілкуватися та працювати разом, формує в них почуття відповідальності за товаришів, які потребують не лише допомоги, а в першу чергу – прийняття та визнання.

Як же створити необхідні умови для інклюзивного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку? Що для цього має зробити психолог?

Перш за все необхідно мати чітке уявлення про рівень розвитку дитини, її актуальні та потенційні можливості, потреби та життєві орієнтації. Психологу потрібні не просто загальні знання про дитину, а конкретні, які б дали можливість дати відповідь на запитання, чи є сприятливим шкільне оточення для навчання і розвитку такої дитини, чи може вона успішно розвиватися в шкільному оточенні, і якщо ні, то в чому причина.

Знаючи дитину, ми маємо перебудувати, модифікувати шкільне оточення таким чином, щоб воно було максимально прийнятне, сприятливе для реалізації освітніх, розвивальних та виховних завдань. Необхідно допомогти дитині в розв'язанні тих проблем, що виникають у неї при взаємодії з цим оточенням.

Завдання психолога – допомогти налагодити взаємодію дитини, що має проблеми розвитку, з усіма учасниками навчально-виховного процесу. Роль психолога набуває своєрідного посередництва у побудові суб'єкт-суб'єктних стосунків.

Таким чином, супровід розглядається як цілісна діяльність, командна взаємодія (вчителів, асистентів вчителя, батьків, практичного психолога, соціального педагога, логопеда, медпрацівників), в рамках якої можуть бути виокремлені три обов'язкові взаємопов'язані **компоненти**:

1. Систематичне дослідження психолого-педагогічного статусу дитини (тобто відповідність з одного боку – тих вимог, які ставить перед дитиною школа, з іншого – особливостей розвитку школяра), та динаміки її психічного розвитку в процесі шкільного навчання.
2. Створення соціально-психологічних умов для розвитку особистості учнів та їх успішного навчання.
3. Створення спеціальних соціально-психологічних умов для надання допомоги дітям, що мають проблеми в розвитку та навчанні.

Супровід навчання та виховання дітей з особливими потребами базується на наступних засадах:

- архітектурна безбар'єрність освітнього середовища.
- доступність усіх форм навчання й освітніх послуг.
- запровадження спеціальних технологій та адаптивних технічних засобів навчання.
- індивідуалізація та адаптація навчальних програм з урахуванням потреб і можливостей дитини.
- поєднання традиційних та інноваційних підходів до розвитку дитини з особливими потребами.
- створення сприятливих умов для соціалізації, самовизначення та самореалізації школярів.
- професійна орієнтація, підготовка до вибору майбутньої професії.

Психологічний супровід спрямований на підвищення ефективності навчання шляхом вирішення психологічних проблем через набуття навичок, що забезпечують адаптацію дитини з особливостями психофізичного розвитку до навчання та соціуму в цілому.

Психологічний супровід дітей з особливими потребами передбачає:

1. Психологічну діагностику дітей:
 - Первинне діагностування на етапі вступу дитини до школи з метою вивчення сильних і слабких сторін розвитку особистості, виявлення і вирішення проблем, що виникають у процесі інтеграції її в освітній простір.
 - Проведення діагностичних мінімумів на різних етапах навчання дитини в школі з метою вивчення динаміки її розвитку та вирішення можливих проблем під час кризових періодів.
2. Надання психологічної підтримки педагогам.
 - Створення на основі отриманих даних індивідуальних карт учнів та розробка індивідуалізованих навчальних планів.
 - Адаптації та модифікації для дітей з особливостями психофізичного розвитку.
3. Психологічна підтримка батьків.

Дамо коротку характеристику кожному із напрямків роботи

1. Психологічна діагностика дітей з особливостями психофізичного розвитку

Збір інформації про дитину

1. *Знання особливостей соціального оточення дитини.* Дуже важливим є аналіз особливостей дитини, які формуються у її взаємодії із соціальним оточенням, наприклад, особливостей сімейного спілкування, внаслідок якого формуються певні звички та риси характеру. У дитини вже вироблений певний стереотип поведінки, спілкування. І тому, спілкуючись з батьками, ми отримуємо досить повну інформацію для того, щоб у подальшому швидше налагодити більш ефективну взаємодію з дитиною і полегшити процес адаптації її до школи. Батькам можна пропонувати різні шляхи спілкування, головне, щоб вони усвідомили, наскільки для нас є цінною і необхідною ця інформація і як вона сприяє визначенню ефективних способів допомоги дитині.
2. *Особливості пізнавальної діяльності учнів.*
 - Співвідношення рівня розумового розвитку і вікової норми.
 - Рівень розвитку когнітивної сфери.
 - Індивідуальні особливості.
 - Розумова працездатність і темп розумової діяльності.

Вивчення дитини має на меті встановити не тільки сильні і слабкі сторони її психіки, але й дати якісні характеристики сформованості у неї пізнавальних процесів і дій. Лише за такої умови навчання може бути адекватним, а корекційна робота – ефективною. Вся інформація фіксується в індивідуальній картці дитини (додаток 1).

Проведення діагностичних мінімумів на різних етапах шкільного навчання

Під час навчання в школі дитина зустрічається з рядом труднощів, пов'язаних із переживанням кризових періодів, які характеризуються змінами в психофізіологічному розвитку та формуванням вікових новоутворень. Підвищеної уваги потребують діти з особливими потребами, які мають більший ризик потрапити до категорії дезадаптованих учнів. Такі діагностичні мінімуми проводяться поетапно:

1. Діагностика дошкільників на етапі вступу до школи.
2. Діагностика першокласників на етапі адаптації в шкільному оточенні.
3. Діагностика учнів 4 класу на предмет вивчення психологічної готовності до переходу в школу II ступеня.
4. Діагностика п'ятикласників на етапі адаптації до основної ланки.
5. Діагностика підлітків у період гострої кризи підліткового періоду (7 клас).
6. Діагностика учнів 9 класу на предмет психологічної готовності до профільного навчання.

Для зручності фіксації результатів проведення діагностичних мінімумів нами була розроблена картка психолого-педагогічного супроводу. Вона ведеться протягом всього періоду навчання дитини в школі (додаток 2). В ній фіксується динаміка рівня розвитку психічних процесів та навчальних досягнень учня.

2. Надання психологічної підтримки педагогам

Виходячи з аналізу інформації про дитину та вивчення її інтелектуальної, емоційно-вольової сфери, враховуючи потреби самої дитини, складається план корекційно-відновлювальної роботи та індивідуалізований навчальний план (ІНП) (додаток 3).

Складання індивідуального навчального плану (ІНП)

Основу індивідуалізованого навчального плану складає:

1. Інформація про дитину:
 - від батьків;
 - від всіх спеціалістів, що працюють з дитиною;
 - власні спостереження вчителя в процесі роботи з дитиною.
2. Зміст навчальних програм.

3. Інформація про стратегії навчання (засвоєння) та надання будь-якої спеціальної підтримки (умови засвоєння, звикання та пристосування), включаючи шляхи корекції, адаптацію та модифікацію навчання.
4. Інформація про хід процесу учіння та якість засвоєння знань.
5. ІНП підсумовує особисті дані про дитину та її потреби (у позитивному сенсі).

Отже, ми описуємо дитину не з точки зору її неспроможності, а з позиції того, що дитина **може** робити.

В індивідуалізованому навчальному плані відображені *довгострокові* завдання у сферах, важливих для розвитку дитини (вони переглядаються раз на півроку з позиції досягненого прогресу), і *короткострокові* задачі (маленькі кроки) відповідно до довгострокових завдань.

Адаптації та модифікації для дітей з особливими потребами

Складовою супроводу дитини є детальне вивчення індивідуальних особливостей, його проблем психологом, що допомагає створити оптимальних умов його розвитку, а саме: фізичне середовище, адаптація навчального процесу, створення сприятливого мікроклімату.

Вчителі ретельно планують гнучкі і цікаві заняття; враховуючи стадії розвитку дітей, розробляють такі завдання, які гарантують успішність процесу навчання кожної дитини.

Ефективність навчання залежить від варіювання викладання – характеру подачі матеріалу, завдань, очікувань і оцінювання, врахування сильних сторін та потреб учнів. Серед найбільш оптимальних методів і прийомів диференційованого навчання є адаптації та модифікації навчального матеріалу. При їх використанні відбувається зміна методів навчання з тим, щоб учитель міг задовольнити потреби учнів та забезпечити доступ дитині до навчального змісту програми. Різниця полягає в тому, що:

- *адаптація навчання* змінює характер навчання, не змінюючи при цьому зміст або понятійну складність навчальної задачі; використовуються засоби підтримки, які дають можливість дітям обійти перешкоди;
- *модифікація навчання* змінює характер навчання, змінюючи зміст або понятійну складність навчальної задачі; вона полягає у спрощенні або видозміні самої навчальної задачі.

Працюючи з даною категорією дітей, ми здійснили такі *види адаптацій*:

- Пристосування середовища (модифікація фізичного середовища). Збільшення інтенсивності освітлення в класних кімнатах, де є діти з порушеннями зору. Зменшення рівня шуму в класі, де навчається слабочуюча дитина, забезпечення її слуховим апаратом. Створення відокремленого блоку в приміщенні школи для учнів початкової ланки.
- Адаптація навчальних підходів. Використання навчальних програм відповідно до рівня розвитку дитини. Унаочнення змісту навчального матеріалу. Зміна темпу занять для дітей із затримкою психічного розвитку. Залучення асистента вчителя в організацію навчально-виховного процесу.
- Адаптація матеріалів. Модифікація навчальних посібників, іграшок та інших матеріалів. Використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів для слабозорих дітей, картки-підказки для дітей з розумовою відсталістю та ін.
- Адаптація навчального плану. Модифікація навчального плану або цілей і завдань, прийнятних для конкретної дитини, корекція завдань, визначення змісту, який необхідно засвоїти.

Підсумовуючи, зазначимо, що в навчально-виховному процесі вчителі аналізують відповідність вимог навчальної програми та методів, що використовуються на уроці, актуальним і потенційним можливостям дитини. У такий спосіб учителем досягається ефективність організації навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку.

3. Психологічна підтримка батьків

Основним елементом інклюзивного навчання є залучення батьків до навчально-виховного процесу, участі у розробці навчальних планів своїх дітей. Це дає їм змогу відчути, що

вони не самотні, що вони є членами команди, яка підтримує їхню дитину й допоможе у подоланні труднощів. Налаштування партнерських стосунків з батьками, врахування культурних традицій, інтересів родин дає можливість подолати стереотипи у роботі з сім'ями, які мають дітей з обмеженими можливостями. Лише за умови, що батьки, вчителі, асистенти й інші фахівці працюють разом, можна сподіватися на успіх у складній справі – адаптації до звичайного життя дітей з особливими потребами. Самореалізація батьків – у самореалізації дітей. Саме тому завдання психолога полягає у допомозі самореалізації батьків через розвиток рефлексії особливостей виховання і навчання дитини у процесі спілкування з нею. Важливим є позитивне прийняття дитини, корпоративна у вирішенні проблем.

Часто виникають труднощі у спілкуванні з батьками через неприйняття ними проблеми, а в більшості випадків – через зневіру у власні сили. Переборюванню власних стереотипних понять батьків допомагає проведення тренінгових занять.

Одним із таких прикладів є проведення чотириденного тренінгу для батьків на тему: “Розвиток навичок обстоювання та захисту прав” в рамках Проекту “Адвокатство батьків: відстоювання права дітей з особливими потребами на інклюзивну освіту” за підтримки Всеукраїнського фонду “Крок за кроком”.

Представництво в соціальній сфері - це процес захисту прав окремих осіб чи груп населення вповноваженими представниками з метою отримання доступу до послуг установ, на які клієнт має право, але не в змозі їх отримати. Це, в першу чергу, стосується людей з особливими потребами та їхніх сімей, які не можуть представити і захистити власні права та інтереси через обмежені можливості. Тому метою проведення тренінгу було забезпечити розуміння концепцій відстоювання та представлення інтересів. Створити можливості для оволодіння практичними навичками лобювання.

У ході заняття учасники визначили основні поняття, пов'язані з розвитком спільноти, утвердженням віри в себе; ознайомилися з методами відстоювання та захисту прав, з ролями адвоката та основними інструментами лобювання.

Форма проведення такої зустрічі є ефективною для створення можливості оволодіння практичними навичками лобювання, проведення зустрічей з ключовими особами, на писання та проведення презентацій, підготовки й розповсюдження прес-релізів, відпрацювання навичок проведення ефективних зборів та прес-конференцій.

Учасники тренінгу наголосили на актуальності даної теми, на важливості формування позитивної думки громадськості про дітей з особливими потребами. Адже в людей з особливими потребами і їхніх родичів однією з головних проблем є те, що суспільство не приймає цих людей, не розуміє їх, а інколи й боїться. Головною причиною цього є недостатність інформації.

Завдяки участі в такому занятті батьки безпосередньо відчули ту відповідальність і свободу, що приносить взаємопідтримуюче, демократичне навчання, при якому всіх зацікавлених заохочували висловлювати своє ставлення і погляди. Приклади індивідуальних, родинних чи громадських заходів можуть стати як підставою, так і рушієм до дії.

Досвід роботи нашого закладу освіти дозволяє стверджувати, що при плануванні та реалізації навчальних програм дітей з особливостями психофізичного розвитку необхідно забезпечити співпрацю між педагогами, працівниками школи, родинами, громадськістю. Основну увагу необхідно звернути на те, щоб ця співпраця (а в кінцевому результаті успіхи учнів з особливими потребами) здійснювалася систематично і на регулярній основі.

Аналіз певних досягнень процесу інтеграції дітей з особливими потребами в загальноосвітню школу переконує нас у тому, що зроблені перші кроки, які є свідченням комплексних змін у покращенні життя дітей та їх сімей.

Неможливо уявити процес створення відкритого демократичного суспільства без інноваційних освітніх систем, які є віддзеркаленням цього процесу. Однією з основ такого демократичного бачення є рівні права на отримання якісної освіти усіх дітей.

Література

1. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. – М.: Генезис, 2000.– 298с.
2. Елен Р. Даніелс і Кей Стаффорд. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітні класів. – Україна, Львів, Товариство “Надія”, 2000. – 256с.

Додаток 1

**ІНДИВІДУАЛЬНА КАРТКА
НА ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ**

П.І.Б. _____

Дата _____ народження

Домашня адреса _____

Проблема _____

Форма навчання:

вдома _____

у звичайному класі _____

в інклюзивному класі _____

Навчальний план _____

Класний керівник _____

Асистент учителя _____

Психолого-педагогічні відомості про дитину:

Обстеження дитини психологом

Рівень інтелекту _____

Мислення _____

Пам'ять _____

Емоційно-вольова сфера _____

Обстеження дитини соціальним педагогом

Соціальні зв'язки дитини _____

Соціальний статус _____

Обстеження дитини логопедом _____

Педагогічні спостереження _____

Медичний огляд _____

Загальні висновки

Карта психолого-педагогічного супроводу

Прізвище, ім'я дитини _____

Дата народження _____

Показники психологічної готовності до навчання в школі

Дата досліджень _____

Мотиваційна готовність	Рівень шкільної зрілості	Розвиток моторики	Фонематичний слух	Графічний диктант	Рівень розвитку психічних процесів					
					Увага	Пам'ять		Мислення		
						Зорова	Слухова	«Класифікація»	«Виключення зайвого»	«Нісенітниця»

Висновок: _____
_____**Діагностика психологічної готовності до переходу в школу II ступеня**

Дата досліджень _____

Методика «Слова»		Методика «Лічба»	Самооцінка	Рівень домагань	Мотиваційна готовність	Соціометричний статус в колективі
Кількість слів	Кількість помилок					

Висновок: _____
_____**Діагностичний мінімум адаптаційного періоду в 5 класі**

Дата досліджень _____

Психологічна готовність до 5 класу	Рівень адаптації (експертне опитування вчителів)	Рівень шкільної тривожності	Соціометричний статус	Інтереси, здібності

Домінуючий тип пам'яті	Домінуючий тип мислення	Увага			Тип темпераменту	Риси характеру
		концентрація	розподіл	переключення		

Висновок: _____

**Індивідуалізований навчальний план (ІНП)
(Назва школи)**

Дитина Г.В. Дата народження 7.04.1995

Батьки або опікуни Г.І.В. Телефон _____

Адреса м. Біла Церква, вул. Буд. Кв.

Вид(и) вад Легка розумова відсталість

Дата вступу до школи 01.09.2002 р. Клас

2

Термін дії плану з 2003 року до 2007 року

Присутні на зборах з приводу розробки ІНП:

<u>Г.В.</u> Учень	<u>08.09.2003 р.</u> Дата	Учасник (стосунки з учнем)	Дата
<u>Г.І.В.</u> Батько (мати)	<u>08.09.2003 р.</u> Дата	Учасник (стосунки з учнем)	Дата
<u>Куріленко В.Я.</u> Адміністратор школи	<u>08.09.2003 р.</u> Дата	Учасник (стосунки з учнем)	Дата
<u>Гриневиц Ж.В.</u> Учитель	<u>08.09.2003 р.</u> Дата	Учасник (стосунки з учнем)	Дата

Заступець В.В.

Перелік спеціальних і додаткових видів послуг:

Вид послуг	Частота сеансів	Місце проведення	Дата сеансів
<u>Додаткові заняття з учителем</u>	<u>5 год. на тиждень</u>	<u>Каб. 213</u>	<u>Згідно з графіком</u>
<u>Корекційні заняття з логопедом</u>	<u>2 год. на тиждень</u>	<u>Каб. 406</u>	<u>Вівторок, четвер</u>
<u>Корекційні заняття з психологом</u>	<u>2 год. на тиждень</u>	<u>Каб. 413</u>	<u>Середа, п'ятниця</u>

Я ЗГОДЕН зі змістом цього ІНП.
Я мав можливість брати участь у розробці цього плану. Я одержав копію цього плану.

Я НЕ ЗГОДЕН зі змістом цього ІНП.
Я мав можливість брати участь у розробці цього плану. Я одержав копію цього плану.

Підпис батька (матері) або опікуна Дата

Підпис батька (матері) або опікуна Дата

**Індивідуалізований навчальний план
(Назва школи)**

Ім'я дитини: _____

Пристосування/модифікація класного середовища

Стиль навчання: Переважно слуховий Переважно візуальний
 Багатосенсорний Переважно кінестетичний Переважно тактильний

Місце, умови	☐ Визначене місце ☐ На самоті ☒ У малій групі
Навчальні підходи	☒ Часта / невідкладна реакція з боку вчителя ☐ Об'єднання стилів навчання ☐ Навчання в однолітків ☐ Кооперативне навчання в групах / парах ☐ Інше _____
Вказівки	☒ Різні види вказівок: _____ усні _____ письмові _____ демонстрація / моделювання ____ привертання уваги учня ☐ Інше _____
Корекція поведінки	☐ Часті перерви ☐ Чітке визначення обмежень / сподівань ☐ Робота в тиші ☒ Чекання на згоду ☒ Позитивні підкріплення ☐ Надання можливостей для вибору й альтернатив ☐ Надання можливості порухатися ☒ Близький безпосередній контроль ☐ Розміщення дитини у зручному місці
Матеріал та обладнання	☒ Маніпулятивні іграшки ☐ Книжки для сліпих, надруковані шрифтом Брайля ☒ Адаптовані версії книжок ☐ Затискачі, похилі дошки ☒ Інше _____ <i>інд.картки</i>
Організаційні питання	☐ Індивідуалізований розклад занять учня ☒ Інше _____ <i>інд.план роботи</i>
Сенсорні потреби	☐ Стежити, чи правильно учень користується: _____ окулярами _____ слуховим апаратом _____ аудіо / ЧМ приладдям _____ допоміжним технологічним обладнанням ☐ Інше _____
Інше	_____ _____ _____

**Індивідуалізований навчальний план
(Назва школи)**

Ім'я дитини: Г.В.
(має проблеми в навчанні, пов'язані з вадами інтелекту)

Довгострокова (річна) мета: (на вересень)

читання: удосконалювати поскладове читання, перехід на читання словами;

математика: вчити називати і розпізнавати числа від 1 до 10, додавання і віднімання в межах 10;

письмо: вивчити голосні і приголосні звуки, написання складів

Короткострокові завдання	Методи оцінювання	Дата і прогрес
<p>01.09.-05.09. Вчити читати складами. Усний рахунок в межах 10, додавання і віднімання в межах 10. Голосні звуки, їх позначення на письмі.</p> <p>08.09.-12.09. Читання складами і словами. Додавання і віднімання в межах 10. Геометричні фігури. Приголосні звуки, позначення їх на письмі.</p> <p>15.09.-19.09. Читання складами і словами. Додавання і віднімання в межах 10. Приголосні звуки, письмо складів під диктовку.</p> <p>22.09.-30.09. Читання складами і словами. Додавання і віднімання в межах 10. Геометричні фігури. Приголосні звуки, позначення їх на письмі.</p>	Зразки робіт	О 15.09.2003 – чит.
	Спостереження	СП 18.09.2003 – мат.
	Контрольні листки	СП 22.09.2003 – письмо під диктовку
	Описи епізодів	
	Тести на відповідність критеріям	
	Стандартні тести	

Умовні позначення:

О – учень оволодів умінням, досяг поставленої у плані мети;

СП – спостерігається суттєвий прогрес протягом терміну дії плану;

НП – спостерігається незначний прогрес протягом терміну дії плану;

ПН – прогресу в досягненні конкретної мети немає;

НС – цієї мети не ставили.